

Bok

En tilstand av «depressiv hedonisme»

Janne Horgen Friberg
psykolog.

En elegant analyse av hva de siste 35 årene med nyliberalistisk ideologi har gjort med vår forståelse av identitet.

AV OG TIL kommer det en bok som viser at noe av det du sliter med i ditt eget personlige liv, ikke bare handler om deg som individ, men faktisk gjenspeiler større samfunnsstrukturer. I noen perioder og situasjoner kan slike bøker fungere som selvforsvar. Første gang jeg opplevde det, var med Naomi Wolfs *Skjønnhetsmyten*. Den ga meg hjelp til å forstå hvor mange av de kravene og forventningene jeg møtte som ung kvinne, kom fra. Da ble det også lettere å ta stilling til hvilke krav jeg ville leve opp til, og hvilke jeg skulle stå imot. I dag, som godt voksen og kliniker, oppleves boken til professor og psykoanalytiker Paul Verhaeghe som en liknende type selvforsvar. Denne gangen er det først og fremst utfordringene knyttet til styringen av det offentlige helsevesenet som trer frem i et klarere lys. Boka viser samtidig at også dette er del av en større kulturell sammenheng som former forventninger til alt fra oppussing av kropp og hjem, til ungenes suksess på ulike arenaer. Forfatteren slår tidlig fast at han tar stilling. Og fordi hans meninger sammenfaller med mine, er det en krevende øvelse å anmelde boka med den nødvendige kritiske distanse. Jeg gjør likevel et forsøk.

Endrede verdier medfører endret identitet

Verhaeghe begynner stille og langsomt, men bygger seg opp i styrke og overbevisning etter hvert som han kaster lys over hva dagens nyliberalistiske ideologi gjør med vår følelse av identitet. Kort oppsummert er påstandene som følger:

Mennesket har i seg muligheter for både egoisme og altruisme. Det er omgivelsene som legger til rette for hva som fremelskes. Den nyliberalistiske ideologien som har dominert vestlige samfunn i de siste 35 år, fremelsker vår egoisme. Den hevder at vi er grunnleggende konkurranseorienterte og først og fremst fokuserer på egen vinning. Vi har fått en særegen form for sosial darwinisme, der den som i størst grad kan perfektionere seg selv, vinner. Hver og en er ansvarlig for sin egen suksess. De moralske normene er i økende grad eksterne. På arbeidsplassen så vel som i livet for øvrig disiplineres vi med straff og godteri i et slags tilbakefall til barndommen, ifølge Verhaeghe.

Med sin tverrfaglige innsikt gir Verhaeghe oss et metablikk som gjør at vi kan se vår egen egosyntone samtid i et nytt lys

Alle er sin egen enkeltmannsbedrift. Kollektiv strid er avløst av endeløs indre kamp med oss selv. Når du feiler, kan du skylde deg selv. Konsekvensene viser seg, ifølge Verhaeghe, i form av mistillit, konkurranse, misunnelse og paranoia, mens opplevelsen av felles ansvar forvitrer. Dermed øker behovet for overvåkning og kontroll.

Kravet om både å nyte og å lykkes har, som Verhaeghe elegant formulerer det, «forvandlet postmoderne konsumenter til kloner av hverandres eksklusivitet, uten fordelene av en gjensidig solidaritet». Ironien er at vi alle kjøper de samme dingsene, innreder etter de samme trendene,

samtidig som vi er overbevist om at vi er unike og tar våre egne valg. Vi svever rundt i en tilstand av «depressiv hedonisme», og forveksler ensomhet med autonomi.

Verhaeghe viser til forskning som etablerer en tydelig sammenheng mellom dagens sosioøkonomiske system og utviklingen i psykologiske og sosiale problemer. Han understreker at alle samfunn utformer sin definisjon av hva som er normalt og hva som er abnormt. Spørsmålet er derfor ikke *om* et samfunn gjør folk syke eller friske, men *hvordan* et samfunn definerer avvik, og hvilke konsekvenser det får.

Svaret på det finner han blant annet i problemene som preger dagens unge: individualisering av ansvar, økende angst, selvskading, spiseforstyrrelser og utmattethet. Mens psykologien i forrige århundre kjempet for å frigjøre individene fra fasttømrede roller og relasjoner, så har ensomhet nå trådt fram som vår tids store lidelse.

Viktige refleksjoner for vår profesjon

Det er her jeg mener Verhaeghe løfter et verdifullt speil opp for vår profesjon. Han mener psykologene er i ferd med å bli de nye moralske autoritetene – «portvokterne for normalitet» – og de som kan perfeksjonere folk inn i systemet igjen når de faller ut. Han hevder at terapeutene som i dag preker disiplin, nekter å se at individer og deres lidelser er produkter av sitt samfunn. Når frihet er selvutvikling og ingenting skal stå i veien for å perfeksjonere vårt eget produkt, ligger alt til rette for en storhetstid for psykologprofesjonen. Verhaeghe gir oss noen redskaper til å tenke oss om, før vi begjærlig griper sjansen og rollen som nå blir servert oss på sølvfat.

For min del har boka vært viktig, ikke minst som bakgrunnsforståelse for diskusjonene rundt New Public Management i offentlig helsevesen. Den viser hva slags menneskesyn som ligger til grunn for dagens styringssystemer, og hvordan dette koloniserer og infiserer klinisk praksis på en måte som går ut over faglig kvalitet og mellommenneskelige relasjoner.

Samtidig ble jeg tidvis irritert mens jeg leste. For det første bygger boken seg for langsomt opp. En mer alvorlig innvending er at argumentene ikke alltid er underbygget godt nok. Han maler med bred pensel og sveiper over store spørsmål, men tidvis går det på bekostning av presisjonsnivået. Han appellerer umiddelbart til min magesfølelse, og det han skriver, resonerer godt med mine egne erfaringer. Jeg er mer usikker på om han ville kunne overbevise noen som ikke allerede er enige i analysen.

Jeg tok meg selv i å ønske meg mer tall og flere tabeller. Noe som er ironisk, siden boken nettopp kritiserer vår tids naive tiltro til kvantifiserbare størrelser og flytskjemaer. Analogier og vage assosiasjoner fungerer godt når man preker til menigheten, men skal man få gjennomslag, kreves mer systematisk underbygning av egne argumenter.

Lest i sammenheng med mer forskningsbelagt litteratur – for eksempel *Ulikhetens pris* av Pickett og Wilkinson, som også Verhaeghe siterer ofte – gir boken likevel et overbevisende inntrykk og nye perspektiver.

Man kan bli deprimert av å lese Verhaeghes fortelling om det moderne mennesket som en selvkritisk, ensom og utmattet forbruker. Men jeg opplever den likevel som frigjørende lesning. Med sin tverrfaglige innsikt gir Verhaeghe oss et metablikk som gjør at vi kan se vår egen egosyntone samtidig i et nytt lys. Den verden vi lever i, er konstruert og kan derfor konstrueres på andre måter. Det gir en befriende følelse av at vi kan bygge samfunnet vårt på andre verdier og på en annen forståelse av mennesket enn det vi gjør i dag. Han avslutter boken i en forsiktig optimistisk tone. Men som alltid

krever det at vi tar et personlig ansvar på veien til et bedre liv – ikke bare for oss selv, men også for dem rundt oss.